

De psychopathologie van Karl Jaspers: toen en nu

M.W. HENGVELD

‘Er is niemand die aan de hardheid van staal een groter realiteitsgehalte toekent dan aan het verdriet van een van zijn kinderen’ (Kuiper 1957)

SAMENVATTING De Duitse psychiater-filosoof Karl Jaspers heeft met zijn in 1913 voor het eerst verschenen boek *Allgemeine Psychopathologie* blijvende invloed gehad op de wijze waarop de psychiatrie subjectieve psychiatrische symptomen – fenomenen – definieert. Zijn geesteswetenschappelijke, ‘verstehende’ psychopathologie over het invoelend begrijpen van het ontstaan van psychiatrische stoornissen is echter meer omstreden, vooral nu de neurobiologie alle materiële oorzaken lijkt te kunnen gaan verklaren. Dit artikel geeft een enthousiaste samenvatting van het originele werk van Jaspers, culminerend in een pleidooi voor zijn fenomenologie en methodisch dualisme, juist in deze tijd van DSM, beeldvorming en moleculaire biologie.

[TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 48(2006)11, 835-842]

TREFWOORDEN fenomenologie, Jaspers, methodisch dualisme, psychopathologie, subjectiviteit

De lezers van dit tijdschrift kennen termen als psychopathologie, fenomenologie, geesteswetenschappen, ‘verstehende’ psychologie en hermeneutiek. En ook van Jaspers heeft iedere psychiater wel gehoord. Toch zullen er niet veel (aanstaande) psychiaters zijn die zijn klassieke boek *Allgemeine Psychopathologie* (Jaspers 1965/1913) hebben gelezen. Terwijl dat naar mijn ervaring wel de moeite waard is. Daarom geef ik in dit artikel een overzicht van de inhoud van zijn boek. Tevens ga ik in op de ontvangst en de invloed van zijn denkbeelden in Nederland.

KARL JASPERS – KORTE BIOGRAFIE

Karl Jaspers werd in 1883 in Oldenburg (Duitsland) geboren. Vanaf 1908 werkte hij als arts in de psychiatrische kliniek van de Universiteit van Heidelberg, die onder leiding stond van Franz

Nissl (bekend van de kleuring van zenuwweefsel). Van 1916-1937 was hij hoogleraar in Heidelberg; tot 1921 in de psychiatrie, daarna in de filosofie. Wegens zijn joodse vrouw werd hij in 1937 ontslagen. Hij heeft zich consequent antinazistisch opgesteld en zich verzet tegen de eugenetica en de rassentheorieën. Vanaf 1948 doceerde hij in Bazel. Hij stierf in 1969. Vanwege zijn zwakke gezondheid – hij leed aan bronchiëctasieën – trad hij alleen voor het geven van colleges in het openbaar op en werkte hij het liefst in de bibliotheek. Als jonge arts las hij daar de meesterwerken van de auteurs uit die meest productieve periode van de Duitstalige psychiatrie. Hij kwam tot de conclusie dat de psychiatrie geteisterd werd door theorieën en scholen. Er ontbrak een algemene benadering, een geaccepteerde observatiemethode. ‘Psychiaters moeten leren denken’, zei hij eens tegen collega’s; ‘Jaspers verdient een pak slaag’, antwoordden zijn

tijdgenoten. In 1913 – hij was toen 30 jaar oud – kwam de eerste druk uit van zijn *Allgemeine Psychopathologie*. De 8ste en laatste druk, 748 pagina's dik, waar dit artikel op gebaseerd is, verscheen in 1965 (Jaspers 1965). In 1963 verscheen de eerste Engelse vertaling, die in 1997 als tweedelige paperback werd uitgegeven (Jaspers 1997). Deze voortreffelijke vertaling heeft mij geholpen bij het lezen van het Duitse origineel.

ALLGEMEINE PSYCHOPATHOLOGIE – KORT OVERZICHT

Het boek begint met een introductie over de grenzen en methoden van de psychopathologie. Dit deel is verrassend goed leesbaar en opmerkelijk actueel. Daarom zal ik er in het hiernavolgende aandacht aan besteden. Verder bestaat het boek uit zes delen. Het eerste deel beschrijft uitgebreid de individuele psychiatrische symptomen. De hedendaagse beschrijvende psychopathologie, te vinden in het bekende *Symptoms in the mind* (Sims 2003) en in *Het psychiatrisch onderzoek* (Hengeveld & Schudel 2003), is grotendeels op dit deel van Jaspers' boek gebaseerd. In dit artikel ga ik er, mede daarom, niet verder op in. Deel twee beschrijft de 'begrijpelijke samenhangen', ofwel betekenisvolle verbanden, tussen psychische fenomenen. Hier introduceert Jaspers de 'verstehende' psychologie, de hermeneutische methode in de psychiatrie. De leer der causale samenhangen in de psychiatrie, de 'erklärende psychologie', wordt in het derde deel beschreven. Hier komen de somatische en erfelijke oorzaken van psychiatrische stoornissen aan de orde. Deel vier ('De opvattingen over het psychische leven als geheel') bespreekt de nosologie, classificaties, ziektebeelden, de rol van geslacht, constitutie en ras, en de biografie. Het vijfde deel behandelt sociale en historische aspecten van psychiatrische stoornissen. Deel zes ('Het menszijn als geheel') gaat in op een aantal filosofische vraagstukken, de concepten gezondheid en ziekte en de rol die de praktijk van de geneeskunde speelt. Ten slotte is er een aantal bijlagen: het onderzoek van de patiënt, therapeutische methoden, prognose, en de ge-

schiedenis van de psychopathologie als wetenschap.

PSYCHOPATHOLOGIE – DEFINITIE EN VOOROORDELEN

Psychopathologie is de leer der ziekelijke psychische verschijnselen. Het is een van de wetenschappelijk bronnen voor het praktische beroep psychiater. De psychopathologie houdt zich bezig met systematiek, concepten, algemene principes, regels en wetten, maar niet met de toepassing ervan in de praktijk.

Jaspers bespreekt in de inleiding van zijn boek een aantal vooroordelen en vooronderstellingen rondom de psychopathologie die zeker nog van betekenis zijn. Ten eerste het somatisch vooroordeel: alles is somatisch en de psychopathologie is dus geen wetenschap. Dit vooroordeel kan zich uiten in een zekere berustende houding ten opzichte van psychologische verklaringen, die tot uitdrukking komt in de uitspraak dat alle psychologische belangstelling voor schizofrenie zal verdwijnen op het moment dat het onderliggende neurobiologische ziekteproces ontdekt is. Zelfs de meest vage anatomische of fysiologische concepten worden geprefereerd boven psychologisch onderzoek. In onze tijd kunnen we hierbij denken aan een tekort aan serotonine of een geringer gemiddeld volume van de frontale hersenschors. Jaspers spreekt in dit verband van 'Hirnmythologieën'. Hersenlokalisatie betekent niets meer dan dat het betreffende deel van de hersenen intact moet zijn om een psychische gebeurtenis mogelijk te maken.

Maar er bestaat ook een psychologisch vooroordeel. Wie alles wil 'begrijpen' loopt het risico de grenzen van het psychologisch begrijpen uit het oog te verliezen. Dat gebeurt wanneer psychologisch begrijpen toegepast wordt als causaal verklaren; niet voor alles is een betekenisvolle determinant te achterhalen. Juist artsen die weinig van psychologie (willen) weten, neigen in deze valkuil te stappen. In de hedendaagse consultatieve psychiatrie kennen we de 'stress' als psychologische

verklaring van de verwijzende arts voor symptomen die voor de psychiater onmiskenbaar een organische origine hebben.

Jaspers waarschuwt in de derde plaats voor valse metaforen als 'de stroom van het bewustzijn', het bewustzijn als een toneel met spots erop gericht, het bewustzijn voorgesteld in lagen of het psychische als een spel van krachten. Afhankelijk van de wetenschappelijke tijdgeest zijn er anatomische, mechanistische, energetische, chemische, elektronische of digitale metaforen voor de psychische functies van de hersenen bedacht. Allemaal nuttig als hulpmiddel, als we er maar niets mee willen bewijzen.

Als vierde noemt hij het vooroordeel dat alleen het kwantificeerbare en dat wat waarneembaar is door middel van de zintuigen, wetenschappelijk is. Het psychische leven is echter niet direct waarneembaar, alleen indirect. Het psychische is geen grijpbaar object, geen 'ding', maar wordt tot object via begeleidende somatische verschijnselen, gedrag, betekenisvolle gebaren en spraak. Om direct tot het psychische door te dringen is alleen een kwalitatieve methode geschikt.

Ten slotte laat Jaspers een in ons DSM-tijdperk opnieuw actueel klinkende waarschuwing horen tegen het diagnosticeren (in engere zin). Met uitzondering van de 'organische' stoornissen moet het stellen van de diagnose in de psychiatrie het sluitstuk zijn. Is de psychiatrische diagnostische classificatie het hoofddoel, dan ontstaan al gauw vicieuze cirkels waarbij slechts zeer weinig symptomen tot het bewustzijn van de psychiater doordringen. Dit leidt tot 'betekenisloze' diagnostiek en behandeling.

FENOMENOLOGIE – SUBJECTIVITEIT EN VORM VERSUS INHOUD

Bij het verzamelen van gegevens onderscheidt Jaspers de individuele feiten, de samenhangen tussen de feiten en het in een begrijpelijk geheel plaatsen van de feiten.

Vervolgens introduceert hij het begrip 'fenomenologie'. Dit is het selecteren, afgrenzen, on-

derscheiden en beschrijven van psychische ervaringen die door het eraan toekennen van een descriptieve term betrouwbaar gedefinieerd worden. Grondlegger van de fenomenologie is Edmund Husserl (1859-1938), geboren in Moravië, dat toentertijd tot Oostenrijk behoorde en nu tot Tsjechië. Hij studeerde filosofie, wiskunde en natuurkunde. De fenomenologie gaat uit van de intuïtieve, onvoorwaardelijke en directe ervaring van verschijnselen die zich aan ons bewustzijn presenteren. Het Griekse woord 'fainomenon' betekent: iets wat zich toont, vrij van theorie. Husserl onderscheidde twee werelden: de subjectieve ervaringswereld en de objectieve wereld van de wetenschap.

Hier stuit men op het probleem van de subjectiviteit. Subjectief is dat wat men waarneemt door zich in de psychische ervaringen van de patiënt in te leven. Jaspers spreekt van empathie, tegenwoordig worden ook concepten als de 'theory of mind' of 'mentalizing' gebruikt voor het vermogen om andermans gedachten, gevoelens en intenties waar te nemen (Frith & Frith 2005). Objectief is hetgeen men door middel van de zintuigen waarneemt of kan meten. Men kan weliswaar de ervaring van de waan alleen door invoelen en meeleven achterhalen, maar de inhoud van die waan kan toch objectief worden genoemd, omdat hij zonder inleving rationeel begrepen kan worden. Ook de uiterlijke verschijnselen van een door inleving begrepen psychische ervaring, bijvoorbeeld angst, zijn objectief waar te nemen. Van belang is ook dat een patiënt objectief vertraagd kan zijn, zonder zich subjectief geremd te voelen, of objectief gedachtevlucht laat zien zonder subjectief gestuwd denken of spreekdrang te ervaren.

Relevant is het onderscheid dat Jaspers maakt tussen vorm en inhoud van de fenomenen die onze patiënten beschrijven. De vorm is voor de psychopatholoog interessant, de inhoud kan veranderen. De feitelijkheid van een hallucinatie moet worden onderscheiden van de inhoud ervan. Voor de patiënt is doorgaans de inhoud het belangrijkste; dit geldt voor de psychiater alleen wanneer deze op zoek is naar de betekenis van een ervaring.

DE GEESTESWETENSCHAPPELIJKE METHODE – HERMENEUTIEK

De fenomenologie levert ons een groot aantal fragmenten op, geïsoleerd uit het geheel van psychische ervaringen van de patiënt. Observaties en testen leveren andersoortige gegevens op: over cognitieve functies, vorm van het denken, psychomotoriek en gedrag. Hoe kunnen we al deze gegevens met elkaar verbinden? Soms is de betekenis duidelijk en begrijpen we meteen hoe de ene psychische gebeurtenis voortkomt uit de andere ('wie Seelisches aus Seelischem hervorgeht'). Zo kunnen we de woede begrijpen van iemand die aangevallen wordt en de jaloezie van de man die bedrogen wordt. Hier is sprake van een begrijpelijke samenhang, van 'verstehende' psychologie. Wanneer we deze samenhang tussen de subjectieve ervaringen eenmaal begrepen hebben, worden dikwijls ook de objectieve observaties en testresultaten begrijpelijk. In de psychopathologie stuiten we helaas vaak op de grenzen van het begrijpen van betekenisvolle verbanden. Psychische gebeurtenissen duiken plotseling op, op een manier die we in het geheel niet kunnen begrijpen. In dat geval moeten we zoeken naar natuurwetenschappelijke, causale verklaringen.

Het was de Duitse filosoof Wilhelm Dilthey (1833-1911) die de 'verstehende' methode introduceerde in de psychologie. Hij onderscheidde de geesteswetenschappen van de natuurwetenschappen. Menselijk gedrag en de maatschappelijke wereld gedragen zich immers niet als de anorganische en organische natuur. De algemene methode van de geesteswetenschappen is volgens hem de leer van de interpretatie van teksten – de hermeneutiek. 'Hermeneuein' is Grieks voor uitleggen, vertalen; dit begrip werd door de Duitse theoloog en filosoof Friedrich Schleiermacher (1768-1834) gehanteerd voor het 'verstaan' van het denken van de schrijver uit diens teksten. Jaspers paste dit onderscheid toe op de psychopathologie: enerzijds de natuurwetenschappelijke methode met het zintuiglijk waarnemen en het verklaren van causale relaties, anderzijds de geesteswetenschappelijke

methode met het empathisch inleven en het begrijpen van betekenisvolle verbanden.

'VERSTEHENDE' PSYCHOLOGIE – GRENZEN

Jaspers gaat in het tweede deel van zijn boek verder in op de 'verstehende' psychologie. Hij wil liever niet dat we het woord 'verklaren' gebruiken voor het begrijpen van betekenisvolle verbanden. Een dergelijk begrijpelijk verband is op zich niet bewijzend; voor het bewijs moeten zoveel mogelijk feiten worden aangedragen, bijvoorbeeld in de woorden of het gedrag van de patiënt. Maar volledig te bewijzen valt zo'n samenhang nooit. Het blijft een interpretatie waarvoor alleen in sommige gevallen een hoge mate van volledige en overtuigende objectiviteit bereikt wordt. Een begrijpelijk verband hoeft ook niet tot theorieën of tot causale regels te leiden, het staat op zichzelf. Als voorbeeld noemt hij de begrijpelijke relatie tussen een suïcide en de herfst, in een individueel geval. Daarmee is deze relatie nog geen regel, want feit is dat er in de lente meer suïcides zijn. Toch betekent dat niet dat die begrijpelijke samenhang tussen de herfst en de suïcide in dat ene geval niet waar is. Andersom hoeft de frequentie van optreden van een samenhang niet bewijzend te zijn voor deze samenhang.

Er zijn grenzen aan wat we van een ander kunnen begrijpen. Bijvoorbeeld omdat veel verbanden zich niet binnen het bewustzijn afspelen, maar in het lichaam. Deze verbanden zijn alleen natuurwetenschappelijk te verklaren. Zulke causale verklaringen zijn daarentegen wél onbegrensd: voor alle mogelijke psychologische processen zullen causale verklaringen gevonden kunnen worden.

'VERSTEHENDE' PSYCHOPATHOLOGIE – GRONDREGELS

'Verstehende' psychopathologie gaat over het begrijpen van ziekelijke psychische verbanden of samenhangen. Deze psychopathologie heeft twee

opgaven: ten eerste het trachten te begrijpen van wat op het eerste gezicht vreemd en onbegrijpelijk is (bijvoorbeeld een seksuele perversie of driftmatige wreedheid) en ten tweede het trachten te ontdekken van op zich universeel begrijpelijke samenhang in psychische toestanden die door abnormale mechanismen tot stand lijken te zijn gekomen (bijvoorbeeld dissociatieve verschijnselen). Deze mechanismen spelen zich buiten het bewustzijn af, maar kunnen toegankelijk worden voor wie ze probeert te begrijpen. Het eerste gaat dus over het 'wat': wat is er pathologisch aan een op zich begrijpelijk verband? Het tweede gaat over het 'hoe': langs welke abnormale weg is een op zich te begrijpen samenhang tot stand gekomen? Jaspers wijdt aan deze twee aspecten vervolgens twee hoofdstukken. Hij baseert zich hierbij op de grote schrijvers, filosofen en psychiaters van zijn tijd. Zijn beschrijving van de normale en abnormale psychologie is daarmee niet universeel geldig en voor eeuwig, maar wél de wereld waarin hij leefde, zo geeft hij ook zelf aan. Hij besteedt bijvoorbeeld veel aandacht aan het driftleven, aan symbolen en aan het belang van het integreren van intrapsychische tegenstellingen, zaken die tegenwoordig minder in de belangstelling staan. Zijn zes 'grondwetten' van het psychologische begrijpen en betekenisverlening zijn naar mijn idee wél geldig gebleven. Een bespreking daarvan staat in tabel 1.

DE ONTVANGST IN NEDERLAND

Gerbrandus Jelgersma (1859-1942) was bij zijn benoeming in 1899 als eerste hoogleraar psychiatrie aan de Rijksuniversiteit Leiden nog een overtuigd neuropatholoog, die de mening verkondigde dat psychologie en psychiatrie als natuurwetenschappen moesten worden beschouwd. Tot 1919 gaf hij ook nog onderwijs in de neurologie. In 1919 verkondigde hij in de openbare les, waarmee hij jaarlijks zijn colleges begon, dat hij zou stoppen met het neurologieonderwijs (Jelgersma 1919). Hij lichtte dit besluit toe met een uitvoerige uiteenzetting over de twee soorten etiologische relaties in de psychiatrie: de causale relaties en de begrijpelijke relaties: 'Door deze tweeledigheid neemt de psychiatrie een eigenaardige plaats in in de rij der wetenschappen, aan de eene zijde is zij natuurwetenschap, aan de andere zijde eene geesteswetenschap.' Hoewel Jelgersma niet naar Jaspers verwijst, is duidelijk dat hij sterk door de eerste druk van diens boek is geïnspireerd.

'Al had de fenomenologische methode niet één vondst gedaan, dan nog zou als instelling, als oefenschool in eerbied voor het subject, de fenomenologie onschatbare diensten hebben bewezen.' Dit citaat uit de inaugurale rede van Henricus Rümke (1893-1967) bij zijn aantreden als hoogleeraar psychiatrie in Utrecht op 8 maart 1937 maakt

TABEL 1 De zes 'grondwetten' van het psychologische begrijpen en betekenisverlening volgens Jaspers

- 1 Elk begrijpen blijft interpretatie. Het 'begrepene' verkrijgt alleen empirische werkelijkheidswaarde voor zover het als waarneembare gedragingen verschijnt.
- 2 Elk begrijpen vindt plaats in een 'hermeneutische cirkel'. Het begrijpelijke in een bepaald geval is onderdeel van een geheel (de persoonlijkheid) dat de betekenis en kleur eraan geeft. Het deel is alleen te begrijpen uit het geheel, en het geheel uit het deel.
- 3 Tegenstellingen zijn even begrijpelijk. Iemand die minder getalenteerd is kan daardoor jaloers zijn, maar ook genieten van het succes van een ander. Willen we de persoon begrijpen, dan moeten we onze interpretaties laten aansluiten bij het totaal aan betekenisvolle objectieve feiten.
- 4 Elk begrijpen is onvolledig. Het wordt niet alleen begrensd door natuurwetenschappelijk te verklaren mechanismen die zich buiten het bewustzijn afspelen (zie 'Verstehende' psychologie - grenzen'), maar ook door de existentiële vrijheid van mensen om te kiezen.
- 5 Het begrijpen kan eindeloos doorgaan. Zodra we denken dat we een fenomeen definitief kunnen duiden, dient zich een nieuwe interpretatie aan. De betekenisverlening is voortdurend in beweging, ook voor de persoon zelf.
- 6 Begrijpen geeft verheldering of ontmaskering. Het eerste is prettig en verruimend, het tweede onprettig en reducerend. In dit verband geeft Jaspers kritiek op de psychoanalyse, die weliswaar de aandacht voor betekenisvolle verbanden in het innerlijke levensverhaal van de patiënt heeft vergroot, maar gekenmerkt wordt door enerzijds de overloze pretentie alles te kunnen begrijpen en anderzijds een sceptische reductie van alles tot tamelijk stereotiepe onbewuste betekenissen.

duidelijk hoeveel waarde hij toekent aan de geesteswetenschappelijke methode van Jaspers (Rümke 1937). Voor hem is de fenomenologie onmisbaar voor het kennen van het werkelijk beleven, en daarmee voor het stellen van de diagnose en voor de therapie. Wel waarschuwt hij voor het risico verstrikt te raken in haarkloverijen en voor het te snel leggen van verbanden. De geesteswetenschappelijke methode draagt informatie aan die vervolgens met de natuurwetenschappelijke methode beproefd kan worden, en andersom kunnen natuurwetenschappelijke bevindingen getoetst worden op een geesteswetenschappelijke wijze. Zo wil Rümke beide benaderingen integreren. Ook voor hem geldt als het meest typische kenmerk van de psychiatrie: de dubbele bouw, haar positie als geesteswetenschap én als natuurwetenschap.

Piet Kuiper (1917-2001), hoogleraar psychiatrie aan de Universiteit van Amsterdam, verdedigt de geesteswetenschap tegen de kritiek dat het geen wetenschap zou zijn (Kuiper 1957). Dat is alleen juist als wetenschap gedefinieerd wordt als toegepaste mathematica of beperkt wordt tot materiële processen, vast te leggen in maat en getal. Hij definieert wetenschap, in navolging van Kant, echter als de werkelijkheid voor zover deze door wetten is bepaald. En dan is geesteswetenschappelijke psychiatrie wél empirische psychiatrie. Hoewel het psychische subjectief niet tastbaar en niet kwantificeerbaar is, is de realiteit ervan niet minder evident dan die van de materie (zie het citaat bovenaan dit artikel). Alleen de wijze waarop deze realiteit wordt waargenomen is anders. Dat iets subjectief is, dat wil zeggen tot een subject behoort, wil niet zeggen dat het geen objectieve geldigheid heeft. Hypothesen over samenhangen tussen fenomenen kunnen worden getoetst door gesprekken met de patiënt en door onderzoek bij grotere aantallen patiënten. Bovendien beginnen zowel de lokalisatorische psychiatrie als de nosologische psychiatrie met het goed beschrijven van de symptomen, dus ook van de intrapsychische fenomenen.

DE HUIDIGE BETEKENIS

Tot op heden is de betekenis van Jaspers voor de descriptieve psychopathologie immens gebleven, zeker buiten de vs. Tal van zijn heldere definities van eerder vaak slordig omschreven psychopathologische termen worden tot op de dag van vandaag gebruikt (Cutting 1997; Hengeveld & Schudel 2003; Sims 2003). Toch heeft het er op geleken dat met de verovering van de psychiatrie door de Amerikaanse DSM-III en opvolgers, met alle nadruk op betrouwbare classificatie van objectief waarneembare pathologische gedragingen, de belangstelling voor de fenomenologie zou verdwijnen. Oudere psychiaters willen er nog wel eens over klagen dat de jongere generatie alleen nog maar DSM-criteriadiagnostiek kan toepassen. Ik zie echter veel aanwijzingen voor een herwaardering van de fenomenologie. Bovendien zal, naar mijn mening, de behoefte aan goede fenomenologische beschrijvingen van subjectieve ervaringen, schijnbaar paradoxaal, juist groeien met de toename van de natuurwetenschappelijke kennis in de psychiatrie. De tendens in het neurobiologisch onderzoek is immers om de doodlopende weg van de hedendaagse psychiatrische classificaties te verlaten en op zoek te gaan naar het substraat van enkelvoudige psychische functies en disfuncties (Van Praag 1999).

De discussie over de dubbele bouw ofwel het methodisch dualisme in de psychiatrie is echter nog volop gaande. Nog recent heeft er in dit tijdschrift een uitvoerig essay gestaan over de verschillen tussen de natuurwetenschappelijke en de geesteswetenschappelijke methode (Nieweg 2005). De auteur verzet zich daarin nadrukkelijk tegen de neiging van de psychiatrie om zich terug te trekken op één van de twee domeinen: 'Juist het én-én is de essentie van de psychiatrie'. Van Tilburg (2005) is het in zijn commentaar op het artikel niet eens met deze scherpe tweedeling in natuur- en geesteswetenschappen. Hij onderkent wel het belang van de fenomenologie, het empathisch waarnemen van de unieke belevingswereld van de ander, maar is van mening dat het product van deze

waarneming, in taal gevat, op natuurwetenschappelijke wijze bestudeerd kan worden. De motieven van gedrag zijn niet betrouwbaar vast te stellen door ze te begrijpen, maar alleen op de kwantitatieve, analytische manier van de natuurwetenschappen.

Ik ben het met Van Tilburg eens dat niet alleen hypothesen over het waardóór, maar ook hypothesen over het waaróm van psychiatrische stoornissen experimenteel geverifieerd of gefalsificeerd moeten (en kunnen) worden (Hengeveld 2004; Kuiper 1957). De methode om betekenisvolle verbanden op te sporen en te behandelen is naar mijn opvatting echter een wezenlijk andere dan de methode om materiële verbanden op te sporen en te behandelen. We begrijpen waarom een depressieve stoornis kan ontstaan bij iemand die psychisch kwetsbaar is doordat hij als kind zijn moeder heeft verloren en nu weer een ernstig verlies heeft geleden. We verklaren waardoor een depressieve stoornis kan ontstaan bij ontregeling van een door aanleg en omstandigheden kwetsbaar stress- en emotiesysteem in de hersenen. We behandelen die depressie vervolgens met psychofarmaca die materie van de hersenen beïnvloeden en met psychotherapie die de levenservaringen een andere betekenis verleent. En langs die weg overigens óók de hersenmaterie beïnvloedt, zoals te zien is op hersenscans. Interessant in dit verband is de recente ontdekking van de zogenaamde spiegelneuronen, die het mogelijk maken om gedrag, maar wellicht ook de cognities, emoties en intenties, van anderen te 'lezen' (Anonymus 2005). Het neurobiologisch substraat van Jaspers' 'verstehen'?

LITERATUUR

- Anonymus. (2005). Predicting the Future: Mirror Neurons Reflect the Intentions of Others. *PLoS biology*, 3, 1.
- Cutting, J. (1997). *Principles of psychopathology. Two worlds – two minds – two hemispheres*. Oxford: Oxford University Press.
- Frith, C., & Frith, U. (2005). Theory of mind. *Current Biology*, 15, R644–646.
- Hengeveld, M.W. (2004). *How can we know the dancer from the dance? Psychiatrie tussen materie en betekenis*. Oratie. Amsterdam: Benecke.

- Hengeveld, M.W., & Schudel, W.J. (2003). *Het psychiatrisch onderzoek* (3de, geheel herziene druk). Utrecht: De Tijdstroom.
- Jaspers, K. (1965/1913). *Allgemeine Psychopathologie* (8ste druk). Berlin: Springer-Verlag.
- Jaspers, K. (1997). *General psychopathology* (J. Hoenig & M.W. Hamilton, Vert.). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Jelgersma, G. (1919). De plaats der psychiatrie in de rij der medische wetenschappen. In J.E. Hovens & G.J. van der Ploeg (Red.). (2006). *De grote psychiatrie in klassieke teksten* (pp. 27–38). Utrecht: De Tijdstroom.
- Kuiper, P.C. (1957). *Inleiding tot moderne psychiatrische denkwijzen* (3de druk). Utrecht: Bijleveld.
- Nieweg, E.H. (2005). De psychiater in spagaat – over de kloof tussen natuur- en geesteswetenschappelijke psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 47, 239–248.
- Praag, H.M. van. (1999). Nosologomanie, een aandoening van de psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 41, 703–712.
- Rümke, H.C. (1943). Psychiatrie als geestes- en natuurwetenschap. In H.C. Rümke, *Studies en voordrachten over psychiatrie* (pp. 1–17). Amsterdam: Scheltema & Holkema.
- Sims, A.C.P. (2003). *Symptoms in the mind. An introduction to descriptive psychopathology* (3de druk). Edinburgh: Saunders.
- Tilburg, W. van. (2005). De spagaat voorbij. Commentaar op Nieweg. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 47, 249–251.

AUTEUR

M.W. HENGVELD is hoogleraar psychiatrie en hoofd van de afdeling Psychiatrie van het Erasmus MC, Universitair Medisch Centrum in Rotterdam.

Correspondentieadres: M.W. Hengeveld, Erasmus MC, Universitair Medisch Centrum, Afdeling Psychiatrie, Dp-0416, Postbus 2040, 3000 CA Rotterdam. Tel.: (071) 5172404.

E-mail: m.w.hengeveld@erasmusmc.nl.

Geen strijdige belangen meegedeeld.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 8-5-2006.

SUMMARY

The psychopathology of Karl Jaspers: then and now – M.W. Hengeveld –

The book entitled 'Allgemeine Psychopathologie' by the German psychiatrist-philosopher Karl Jaspers, first published in 1913, has had a lasting influence on the way in which psychiatry defines subjective psychiatric symptoms – phenomena. His psychopathology of meaningful connections, however, which purports to provide an empathic 'understanding' of the causes of mental disorders, is more controversial, particularly now that neurobiology claims it can explain all material causes. This article presents an enthusiastic summary of Jaspers' original work and culminates with a plea for a re-appraisal and revaluation of Jaspers phenomenology and methodological dualism. Jaspers' view on this subject is particularly important in our days of DSM-criteria, neuro-imaging and molecular biology.

[TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 48(2006)11, 835-842]

KEY WORDS Jaspers, methodological dualism, psychological phenomena and processes, psychopathology, subjectivity